

Erpenbeck: Kodin ikävä | Maailmankirjat

RIITTA VAISMAA: PALANEN IKUISUUTTA

Jenny Erpenbeckin (s. 1967) kolmas ja toinen suomennettu romaani *Kodin ikävä* valottaa kiinnostavasti ja kiehtovasti Euroopan ja erityisesti Saksan lähihistoriaa kuvaamalla itäiseen Saksaan kuuluvan brandenburgilaisen talon ja sen asukkaiden vaiheita. Erpenbeckin esikoisromaani *Vanhan lapsen tarina* on monille tulkinnoille avoin. *Kodin ikävä* on esikoista konkreettisempi ja moniaineksisempi. Taitavat toistot ja hiotut pelkistyksen takaavat, ettei kerronta ole suoranuottista.

Taidokas pieni romaani vaatii lukijalta paljon. Sitä pitää lukea keskittyneesti, että historian vaiheet aukeavat. Se kannattaa lukea yhtäjaksoisesti, jotta eri lukujen muodostama ketju keskinäisine viittauksineen sekä kaikki hienot, yksityiskohtaiset ja osin vaivihkaiset toistot pääsevät oikeuksiinsa.

Monin paikoin keskeneräiseltä tuntuva ja ontuva suomennos ei helpota lukemista. Onneksi monet nautittavat luvut on suomennettu jotakuinkin mallikkaasti; vain perusteeton ja suomen kielelle vieras käänteinen sanajärjestys häiritsee lähes koko ajan. Paikoin tuntuu kuin kustannusprosessissa osa suomennoksesta olisi vahingossa mukana ensimmäisinä ja työstämättöminä raakaversioina. Toivottavasti on kyse virheestä, joka seuraavissa painoksissa korjataan.

On kiusallista törmätä lukuisiin objektivirheisiin, lukea jatkuvaa relatiivilauseiden ketjutusta ja virheellistä relatiivipronominien käyttöä sekä outoja yhdyssanoja. On hankalaa, kun kaunokirjallisuutta pitää lukea useamman sanakirjan kanssa. Suomentajan olisi pitänyt tulla lukijaa vastaan; kotoutus on jäänyt tekemättä. Kuka tietää ilman hakuteoksia, mikä on *apilanhankaaja*? Kerronta ei olisi menettänyt mitään, jos olisi puhuttu yleisemmin jostakin puintivälineestä. Kuuluuko yleissivistykseen tietää, mikä on itäsaksalainen *nuorisovihkimys*? Geologiseen ja puutarhanhoidon sanastoon kuuluvia sanoja olisi voinut suomennoksessa selventää. Minua ainakin häiritsivät esim. sanat *anturamaa*, *jalontaa* ja *varrentaa*, vaikka ne toki sanakirjoissa ovatkin. Kansansadun tapaan kerrotussa paikan historiassa hypätään aivan muuhun ilmaisukategoriaan, kun puhutaan piikojen ja renkien *kontribuutiosta*. On helposti pääteltävissä, mikä on *morsiusäiti*, mutta suomen sanakirjoista en sanaa löydä. Silkkää huolimattomuutta on kutsua kollektiiviseen kasvatukseen uskovan kommunistiperheen pojan koulutuspaikkaa suomeksi *lastenkodiksi* ja *koulukodiksi*; miten milloinkin.

Vaikka suomennos erityisesti alkupuolella kangertelee ja häiritsee, hieno romaani kuuluu käännöskirjallisuuden tapauksiin. Turhaan eivät mm. brittilehdet *The Guardian* ja *The Telegraph* nosta Erpenbeckiä ja *Kodin ikävää* eurooppalaisen nykykirjallisuuden ehdottomaan eturiviin, jonka vertaista *The Guardianin* **Michel Faber** ei löydä oman maansa kirjailijoista.

Kodin ikävään prologissa kerrotaan, miten tuhannet vuodet ovat muovanneet Brandenburgin meren ja sitä ympäröivät maa-alueet. Epilogissa kerronnan keskiössä oleva, rakkaudella rakennettu ja vaalittu talo puretaan. Ensimmäinen luku on kuin kansansatu, jossa selviävät mm. maanomistukset. Luku voisi tyyliltään poikkeavana hyvin olla osana epilogiakin, koska vasta sen jälkeen alkaa talon rakentaminen ja asuttaminen.

Arkkitehti rakentaa talon vaimolleen. Hän toteuttaa kaikki tämän toiveet ja haaveet. Kaiteeseen taotaan lintu, makuuhuoneeseen tulee salakomero, vuodevaatteet ovat rosanväristen silkillä päällystettyjen paneelien takana, ovesta on kuvattuna Eedenin puutarha, eriväriset lasiruudut suodattavat valon jne. Lastenhuoneita ei rakenneta, vaikka myöhemmin monet lapset taloa asuttavat. Arkkitehti työskentelee alkuun Albert Speerin kanssa, suunnittelee sittemmin DDR:n hallinnon tilaamia rakennuksia ja joutuu lopulta pakenemaan länteen ostettuaan valtion tärkeään rakennuskohteeseen lännestä messinkiruuveja, joita ei idästä saanut. Toisen sodan aikaan, jolloin arkkitehti oli jo liian vanha sotaan, hän kätki Meissenin posliinit ja arvokkaat hopeat veden alle, länteen lähtiessään hän kaivaa ne maahan ja toivoo voivansa jonain päivänä palata.

Oman lukunsa saa arkkitehdin vaimo, samoin juutalainen verkatehtailija, jonka perheestä vain osa ehtii paeta kolmannen valtakunnan vainoja. Edellisten lisäksi mm. juutalaisperheen tytön, puna-armeijalaisen ja kommunistisen kirjailijan luvut ovat sellaisinaan kuin täydellisiä novelleja. Luvut toimisivat yksittäisinäkin, joskin silloin hienosti liiman tavoin toistuvat elementit ja viittaukset muihin lukuihin jäisivät vain vihjeiksi. Erpenbeck pelkistää samaan aikaan suurin vedoin ja pienin yksityiskohdin esiin vuosikymmenet, yhteiskuntajärjestelmät ja yksityisten ihmisten kohtalot.

Episodimaisen romaanin peruskitti on puutarhuri, nimetön, lähes puhumaton, aina ajasta riippumatta paikalla ja valmiina toimimaan. Romaanin joka toinen luku on puutarhurin. Hänelle kelpaavat vaihtuvat isännät. Erityisesti puutarhurin kautta tulee esiin *Kodin ikävälle* tärkeä luonto, vuoden, vuosien ja vuosikymmenten kierto. Puutarhan perustaminen, tarkka hoitaminen, sodan ajan tuho, uudelleen rakentaminen ja lopulta puutarhan ja yhteiskunnan rappio sekä puutarhurin vanheneminen toimivat symboleina koko yhteiskunnalle ja myös ihmiselämälle.

Maisema ja vesi ovat myös keskeisiä. Talot rakennetaan järven rannalle, järvessä kalastetaan, uidaan – mitä nyt suomennos puhuikin vedessä *pullikoimisesta* – purjehditaan ja lopulta riidellään kulkuyhteyksistä rantaan. Rantamajan pyyhkeet ovat yksi upeista toistuvista elementeistä.

Lopussa viimeisen asukkaan tytär lähtee talosta, koska omistussuhteet ovat vahvistamatta. Kun Berliinin muuri on kaatunut, lännessä asuvat ensimmäisen omistajan jälkeläiset voivat perätä oikeuksiaan. Ilmaisuu poikkeaa paikoin muusta romaanista, kun oikeusprosessin byrokratian kieli tuo mukaan absurdin tunnelman. Varmaan näin kirjailija on tarkoittanutkin. Mieleen nousee myös kysymys suomentajan ratkaisuksista; sen verran hankalaa sanojen asettelu on.

Erpenbeck rakentaa upean sadan vuoden kaaren. Vaikka talon ja tontin on sanottu olevan *Kodin ikävään* päähenkilöitä, kotia ikävöivät ihmiset ovat aitoja ja tosia.

Jenny Erpenbeck: *Kodin ikävä (Heimsuchung)*. Suom. Helen Moster. Avain 2011. 172 s.